
تقابل و تعامل در برابر اتحادیه اروپا

پدیدآورندگان:

بهرام مرادی (باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی)

جواد مرادی (دانشجوی مقطع دکترای علوم سیاسی دانشکده آزاد اسلامی واحد کرمانشاه)

آرش اویسی (کارشناس ارشد علوم سیاسی)

سرشناسه: مرادی، بهرام ۱۳۵۸

عنوان و نام پدیدآورندگان: تقابل و تعامل در برابر اتحادیه اروپا / مرادی، بهرام ۱۳۵۸، مرادی، جواد، ۱۳۵۴، اویسی،

آرش ۱۳۶۱

ویراستار: هنرمندیار، محمدباقر، ۱۳۶۵

وضعیت ویراست: اول

مشخصات نشر: تهران: قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۶۲ صفحه، جدول، نمودار، رنگی

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۸-۸۹-۷

قیمت: ۱۲۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

عنوان اصلی:

تقابل و تعامل در برابر اتحادیه اروپا

موضوع: ایران - روابط خارجی - اتحادیه اروپا

موضوع: اتحادیه اروپا - روابط خارجی - ایران

موضوع: ایران - سیاست حکومت - ۱۳۸۵

شناسه افزوده: مرادی، جواد ۱۳۵۴

شناسه افزوده: اویسی، آرش ۱۳۶۱

شناسه افزوده: تهران: ارش. قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ م ۴ ۲۲ الف DSR

رده‌بنده دیویی: ۳۲۷/۵۵۰۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۴۸۸۳۴۳۵

عنوان: تقابل و تعامل در برابر اتحادیه اروپا

پدیدآورندگان: بهرام مرادی، جواد مرادی، آرش اویسی

ویراستار: محمدباقر هنرمندیار

طراح جلد و صفحه‌آرا: قاسم عباسی

ناظر نشر: سید محمد رضا عمادی سرخی

مدیر برنامه‌ریزی: مرتضی فرج‌خدا

ناشر: قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) آجا

چاپ و صحافی: مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۱۸-۸۹-۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۶

قیمت: ۱۲۰۰۰ ریال

نشانی: تهران، بزرگراه بسیج، بلوار هجرت، ستاد قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) آجا

تلفن: ۰۲۱)۳۳۲۴۰۴۶۸ (دورنگار: ۰۲۱)۳۳۲۴۰۴۶۹

پیشگفتار

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دهه‌های گذشته شاهد تغییر و تحولات فراوانی بوده است. انقلاب اسلامی و جریان اولیه در سیاست خارجی، خروج ایران از اتحادیه‌های منطقه‌ای، جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، وجود اسرائیل به‌عنوان یک منبع تهدید و وجود رقیبان متخاصم عرب در منطقه، تأثیرات زیادی بر روند سیاست خارجی ایران داشته است. با این وجود و علیرغم آنکه بعد از انقلاب اسلامی، قانون اساسی چارچوب راهبردی سیاست خارجی ایران را مشخص کرده است، ولی هنوز میان گام‌ها و جناح‌های سیاسی در مورد ماهیت و عوامل تعیین‌کننده سیاست خارجی، اختلاف نظر زیادی وجود دارد و هر یک بر اساس رهیافت‌ها و رویکردهای خاص خود، ارزیابی متفاوت و گاه ضدونقیضی ارائه می‌دهند.

آن‌ها روابط جمهوری اسلامی ایران با خارج را با کمک گرفتن از نظریه‌های مختلف و برداشت‌های خود مورد بررسی قرار داده و در نهایت به نتایج مختلفی دست پیدا می‌کنند.

در بررسی و تحلیل سیاست خارجی ایران، درک خاستگاه‌های تصمیمات، مقدرات و محدودیت‌های ایران می‌تواند تصویر روشن‌تری از جریان سیاست خارجی ارائه نماید و به این ترتیب از کلی‌گویی‌هایی چون نگاهی غرب‌اندوژیک، انقلابی و تجدیدنظرطلب، جلوگیری می‌شود. بنابراین جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یک کارگزار در نظام بین‌الملل، بر اساس تعاملاتی که با ساختار نظام بین‌الملل داشته است، جهت‌گیری‌های سیاست خارجی خود را مشخص نموده است و رفتارهای سیاست خارجی آن صرفاً متأثر از ساختار کلی نظام و یا آنچه برای دولت‌ها از پیش به‌عنوان منافع ملی در نظر گرفته می‌شود، نیست؛ بلکه در یک فرآیند تعاملی، سیاست خارجی ایران شکل گرفته است.

دولت نهم تلاش شد در جهت اعتمادسازی همراه با گسترش مناسبات مسالمت‌جویانه با جهان، متنوع سازی روابط بین‌الملل ایران، با تأکید بر مقابله منطقه‌ای با سلطه جهانی و یک‌جانبه‌گرایی و تأمین منافع ملی و امنیت جمهوری اسلامی ایران از طریق ایجاد ائتلاف در اقصی نقاط جهان بود. باین‌وجود، انتخاب محمود احمدی‌نژاد به‌عنوان ریاست جمهوری ایران در سال ۱۳۸۴ با واکنش‌های متفاوتی در دنیای سیاست همراه بود. از یک‌طرف تحت‌تأثیر تبلیغات رسانه‌ها، جبهه‌های مختلفی علیه ایران گشوده شد و از طرف دیگر، از آنجاکه احمدی‌نژاد در برنامه‌های انتخاباتی خود بر قاطعیت و عدم مصالحه بر سر انرژی هسته‌ای تأکید نموده بود، بسیاری از انتخاب‌وی را نشانه حمایت قاطع مردم از استراتژی وی در برخورد با مسئله هسته‌ای عنوان نمودند.

عدم استقبال غرب از انتخاب احمدی‌نژاد از یک‌طرف و تصمیم تهران برای خروج از توافق‌نامه پاریس و راه‌اندازی مجتمع اصفهان از سوی دیگر، فشارهای زیادی را متوجه ایران ساخت. بر همین اساس، که انتخابات دوره نهم ریاست جمهوری در ایران، اتحادیه اروپا را نیز در ادامه مذاکات هسته‌ای دچار تردید نمود و به همین دلیل، آن‌ها روند بررسی پرونده ایران را متوقف نمودند.

احمدی‌نژاد در عرصه سیاست خارجی، بی‌اعتباری در رفتارین سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل تأکید داشت و معتقد بود که نفوذ قدرتهای بزرگ، مانع تصمیم‌گیری‌های عادلانه و قانونی آن‌ها می‌شود. او همچنین از دخالت نظامی و سیاسی نابجای قدرت‌های زورگو در دیگر کشورها و انباشت سلاح‌های هسته‌ای در دست زورمندان به‌شدت انتقاد می‌کرد. تأکید احمدی‌نژاد بر «جهان بدون صهیونیسم» در اجلاس بین‌المللی «هولوکاست» در تهران، در حضور جمعی از

اندیشمندان خارجی و داخلی، تأییدی بر اصول اولیه انقلاب اسلامی بود که بر مبنای ضدیت با ایالات متحده و اسرائیل شکل گرفته بود. همچنین، گفتمان عدالت خواهانه و دیپلماسی فعال، در برابر گفتمان تهاجمی و یک جانبه گرایانه نومحافظه کاران آمریکایی که خواهان ایجاد خاورمیانه بزرگ شده بودند و ایجاد یک عصر آمریکایی را در سر می پروراندند، شکل گرفت. به همین دلیل او در سه سال اول حکومت خود که با حکومت نومحافظه گرایان در آمریکا همزمان بود، به شکل دادن یک استراتژی مقاومت در برابر غرب روی آورد. به طور کلی، با روی کار آمدن محمود احمدی نژاد به عنوان ریاست جمهوری ایران، گفتمان حاکم بر سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران نیز دستخوس تغییر و تحول درونی شد؛ به گونه ای که گفتمان «عمل گرایی فرهنگی یا صلح گرایی مردم سالار» جای خود را به «اصول گرایی عدالت محور» داد. اتخاذ و پیگیری راهبرد شالوده شکن در قبال نظم و نظام بین الملل (مقابل با نظام سلطه، سلطه گران و انتقاد از سازمان ها و نهادهای بین المللی باهدف تغییر و دگرگونی آن برای استقرار نظم و نظام عادلانه و مطابق اسلامی)، سیاست نگاه به شرق، تقویت همکاری های منطقه ای و اسلامی، آمریکای انزیز، گرای، جنبش عدم تعهد، حمایت از جنبش های رهایی بخش - مظلومان و مسلمانان با ریزه فلسطین و حزب الله، نمونه هایی از تغییر جهت گیری سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوران حاکمیت این دولت هست. به طور کلی می توان گفت که محور و مبنای سیاست خارجی اصول گرا، «عدالت طلبی و عدالت گستری» در عرصه بین المللی بود. محمود احمدی نژاد در این زمینه اعلام کرد: «در عرصه بین المللی، آنچه از منازعات، جنگ ها، تجاوزات و حق کشی ها دیده می شود، نتیجه «بی عدالتی» است. اعمال تبعیض های چندگانه با دولت ها و برخورداری دولت های خاص از حقوق و امتیازات

ویژه در اقتصاد، سیاست، علم و فناوری و محروم کردن دیگر ملت‌ها از این حقوق، از مظاهر بی‌عدالتی است. ایران اسلامی به دنبال دستیابی همه ملت‌ها به صلح پایدار در سایه عدالت همه‌جانبه است. عدالت باید ملاک و میزان حاکم در روابط بین‌المللی باشد. از این‌رو، عناصر تهدید جهانی از قبیل سلاح‌های کشتار جمعی، شیمیایی و میکروبی که امروزه در دست نظام سلطه است، باید برچیده شود...».

پس از دوره مذکور، یازدهمین دوره انتخابات ریاست‌جمهوری ایران و انتخاب حسن روحانی شروع دوران جدیدی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. کما بر اعتدال و پرهیز از افراط و تفریط و تلاش برای تعامل سازنده و متقابل با جهان خارج، جمله مباحث محوری روحانی در سیاست‌های داخلی و خارجی کشور بود. این سازمان برنامه‌ها مورد توجه کشورهای خارجی نیز قرار گرفت و شکل‌گیری نوعی نگار جدید از سوی دولت‌های خارجی نسبت به ایران را به دنبال داشت. اولین بازخورد این نگاه جدید را می‌توان در استقبال مقامات کشورهای مختلف از ریاست جمهوری حسن روحانی و حضور سران و مقامات حدود ۶۰ کشور جهان در مراسم تحلیف رئیس‌جمهوری ایران مشاهده کرد. در این دوره، مناسبات ایران و اروپا با روی کار آمدن حسن روحانی تغییر کرد، است. دلایل این تغییر را نخست می‌توان در مبانی جدید سیاست خارجی ایران جست‌وجو کرد که عبارت‌اند از: تأکید بر سیاست خارجی فعال، سازنده و واقع‌گرا؛ سیاست خارجی در خدمت تأمین منافع ملی، اعتدال‌گرایی در سیاست خارجی؛ تعامل سازنده و شش‌زدایی. پیروزی روحانی در یازدهمین دوره انتخابات ریاست‌جمهوری و برنامه‌های ارائه‌شده وی در عرصه سیاست خارجی با استقبال گسترده مقام‌های کشورهای مختلف دنیا از جمله اروپایی‌ها مواجه شد. واکنش‌های مقامات اروپایی نشان‌دهنده استقبال آن‌ها از

ریاست جمهوری روحانی و امیدواری آن‌ها به آغاز دور جدید از مناسبات حسنه ایران و اروپا بود. اروپایی‌ها با صدور بیانیه‌هایی ضمن استقبال از این انتخاب برای همکاری بیشتر در عرصه بین‌الملل با ایران اعلام آمادگی کردند. در همین زمینه فرانسه اعلام کرد که آماده همکاری با دولت روحانی در خصوص مسائل مختلف است. وزیر امور خارجه ایتالیا نیز پس از انتخاب رئیس جمهوری جدید ایران، ابراز امیدواری کرد که رم گفتگویی سازنده با این کشور داشته باشد. کاترین اشتون، مسئول پیشین سیاست خارجی اتحادیه اروپا با ارسال نامه تبریک به روحانی از وی دعوت کرد تا در اسرع وقت مذاکرات با گروه ۵+۱ را از سر بگیرد. رئیس جمهوری فرانسه، نخست‌وزیر اسپانیا، صدراعظم آلمان و نخست‌وزیر انگلستان در پیام‌های جداگانه‌ای ضمن تبریک پیروزی روحانی نسبت به بهبود و توسعه روابط ایران و کشورهایشان ابراز خوشبینی کردند. وزیر امور خارجه فرانسه نیز در ملاقاتی با سفیر ایران در فرانسه عنوان کرد که آن کشور آماده است با دولتمردان جدید ایران کار کند، اما انتظار دارد تهران گام‌های ملموسی را برای رفع نگرانی جامعه بین‌المللی از برنامه هسته‌ای ایران بردارد. رؤسای جمهوری چک، اسلواکی و آلمان نیز در پیام‌های جداگانه‌ای انتخاب روحانی به ریاست جمهوری ایران را تبریک گفتند. همچنین فرانک-والتر شتاویر، سولانا مسئول اسبق سیاست خارجی اتحادیه اروپا که مراسم تحلیف ریاست جمهوری ایران بود در ملاقات با رئیس مجمع تشخیص مصلحت نظام، رئیس مجلس شورای اسلامی و رئیس‌جمهور ایران بر بهبود مناسبات ایران و اتحادیه اروپا در دوران جدید تأکید کرد.

در مجموع، واکنش اروپایی‌ها نشان‌دهنده استقبال از سیاست‌های دولت روحانی و امیدواری به آغاز دور جدیدی از مناسبات حسنه ایران و اروپاست. در حقیقت نقش و

جایگاه منطقه‌ای ایران و جایگاه اتحادیه اروپا در نظام بین‌الملل ضرورت‌های متقابلی برای برقراری یک رابطه مناسب و همه‌جانبه به وجود آورده است. اروپا به دنبال ایجاد نظامی چندجانبه‌گرا در جهان است و لذا جایگاه ژئواستراتژیکی ایران و نفوذ سیاسی و فرهنگی در منطقه و منابع گسترده انرژی، ایجادکننده روابط مثبت طرفین در آینده هست. موقعیت جغرافیایی ایران و اهمیت اقتصادی این کشور در دو بعد دسترسی به بازارهای داخلی و همچنین تأمین انرژی برای اروپا، نقش آن در تأمین امنیت خلیج فارس، اهمیت ایران در روند صلح خاورمیانه و نفوذ سیاسی‌اش در منطقه را نقش مهم ایران در برقراری صلح و ثبات در افغانستان و عراق، نفوذ قابل‌توجه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز از جمله مؤلفه‌های مهمی هستند که جایگاه ایران را نزد اتحادیه اروپا ارتقاء می‌دهند.

بر این اساس، کتاب حاضر تلاش دارد متغیرهای تأثیرگذار بر الگوی روابط ایران و اروپا در دولت‌های اصول‌گرا و اعتدال‌گرای، احمدی‌نژاد و روحانی را مورد واکاوی قرار داده و رفتارها و سیاست‌های منتخب آن‌ها را مورد تبیین و تجزیه و تحلیل قرار دهد. بنابراین هدف کتاب ارائه یک تبیین مقایسه‌ای از سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دوره‌های مذکور و تقابل و تعامل ایران با اروپا در دولت احمدی‌نژاد و روحانی در چارچوب نظری تعامل ساختار-کارگزار طراحی شده است و این است که سازواری و تضاد ساختار-کارگزار، زمینه درک تقابل و تعامل سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد و روحانی را با اتحادیه اروپا فراهم می‌نماید.

فصل ۱ مباحث تنویریک و دیدگاه‌های نظری ۷

- ۱-۱- مفهوم شناسی مسئله «ساختار- کارگزار» ۱۰
- ۱-۱-۱- رهیافت فردگرا ۱۲
- ۱-۱-۲- رهیافت کل گرا ۱۲
- ۱-۳- نظریه‌های ساختار محور یا ساختارگرا ۱۴
- ۱-۴- نظریه‌های کارگزار محور یا اراده گرا ۱۶
- ۱-۵- قوی، ضعیف، ساختار - کارگزار ۱۸
- ۲- جایگاه ساختار - کارگزار در نظریه‌های روابط بین‌الملل ۲۱
- ۲-۱- برخی از مهم‌ترین نظریه‌های ساختارگرا در روابط بین‌الملل ۲۳
- ۲-۲- مهم‌ترین نظریه‌های کارگزار محور یا اراده گرا در روابط بین‌الملل ۲۵
- ۲-۳- بر ساخت‌گرایی: مهم‌ترین نظریه فائیل - تئودور متقابل ساختار - کارگزار ۲۸
- ۳-۱- چارچوب ساختار - کارگزار و تحلیل تقابل و تعامل ایران و اروپا ۳۱

فصل ۲ مختصات اصول‌گرایی دولت احمدی‌نژاد در قبال اتحادیه اروپا و انقباض

ساختاری فرا روی سیاست خارجی ایران ۳۵

- ۱-۲- زمینه‌های ساختاری شکل‌گیری اصول‌گرایی در سیاست خارجی دولت احمدی‌نژاد ۳۷
- ۱-۳- اصول کلی سیاست خارجی ایران پس از انقلاب اسلامی: دوره‌ها و روند شکل‌گیری ۳۸
- ۲-۲- اصول سیاست خارجی دولت اصولگرا ۵۰

۵۰.....	۱-۲-۲- تأکید بر احیای نقش عدالت و معنویت در تحولات جهان
۵۱.....	۲-۲-۲- توجه خاص به متوازن ساختن حق و تکلیف در عرصه سیاست بینالمللی
۵۲.....	۳-۲-۲- رویکرد تهاجمی: قرار گرفتن در جایگاه مدعی نه متهم
۵۳.....	۴-۲-۲- سیاست نگاه به شرق و احیای جهتگیری سیاست خارجی جنوب
۵۴.....	۵-۲-۲- توجه ویژه به ملت‌های جهان
۵۵.....	۲-۲- تأکید بر کیفیت تا کمیت روابط و مناسبات
۵۵.....	۶-۲-۲- استوار داری از برخی هنجارهای نظام بینالمللی
۵۶.....	۸-۲-۲- اتخاذ رویکردهای فعال و عبور از سیاست منفعلانه
۵۷.....	۹-۲-۲- بی‌توجهی به رژیم بین‌المللی در حوزه انرژی اتمی و تلاش برای تعقیب سیاست هسته‌ای مستقل
۵۸.....	۱۰-۲-۲- نفی برخی رژیم‌ها: موضع گیری در برابر رژیم اسرائیل
۵۹.....	۱۱-۲-۲- مقابله با نظام تک‌قطبی و سلطه‌گری
۶۱.....	۳-۲- تجزیه تحلیل روابط دولت احمدینژاد و اتحادیه اروپا در چارچوب ساختار- کارگزار
۶۳.....	۱-۳-۲- اهمیت و جایگاه بین‌المللی اتحادیه اروپا و اصول سیاست خارجی آن
۶۵.....	۲-۳-۲- وضعیت روابط دوجانبه دولت اصولگرا و اتحادیه اروپا

فصل ۳ مواجهه دولت اعتدالگرایی حسن روحانی با اتحادیه اروپا و انبساط ساختاری

۸۱..... فراروی سیاست خارجی جدید ایران

۸۳.....	۱-۳- مفهوم و معنی رویکرد اعتدالگرایی در دولت حسن روحانی
۸۵.....	۲-۳- اصول و مبانی اعتدالگرایی
۸۸.....	۳-۳- محورهای سیاست خارجی دولت اعتدالگرا

- ۱-۳-۲ رویکرد تعامل سازنده ۸۹
- ۲-۳-۲ دولت اعتدال و محیط هنجاری بین‌المللی ۹۰
- ۳-۳-۳ رویکرد غیرامنیتی سازی ۹۱
- ۴-۳-۳ جایگاه بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران از نظر دولت اعتدالگرا ۹۲
- ۵-۳-۳ نگرش دولت اعتدالگرا نسبت به ساختار نظام بین‌الملل ۹۵
- ۳-۳-۶ رویکرد جدید در مدیریت بحران هسته‌ای ۹۷
- ۷-۳-۳ سیاست نگاه به شرق: رابطه متوازن با چین ۹۸
- ۳-۳-۷ تجزیه تحولات روابط دولت اعتدالگرا و اتحادیه اروپا در چارچوب ساختار-کارگزار ۹۹
- ۳-۴-۱ سیاست اتحادیه اروپا و جایگاه آن در سیاست خارجی دولت اعتدالگرا ۱۰۱
- ۳-۴-۲ تلاش برای بهبود بازسازی روابط سیاسی طرفین ۱۰۲
- ۳-۴-۳ تحول در مذاکرات هسته‌ای: حل و فصل بحران ۱۰۴
- ۳-۴-۴ تحولات تدریجی در روابط اقتصادی و تجاری ۱۱۰
- ۳-۴-۵ موضوع حقوق بشر در روابط دولت اعتدالگرا و اتحادیه اروپا ۱۱۳
- ۳-۴-۶ مسئله تروریسم در دوره جدید ۱۱۳

فصل ۴ مقایسه دو رویکرد اصول‌گرایی و اعتدال‌گرایی در سیاست خارجی ایران و تأثیر

آن بر روابط اتحادیه اروپا با ایران ۱۱۷

- ۴-۱۰- مسئله ساختار و کارگزار و رویکرد متفاوت دولت‌های اصولگرا و اعتدالگرا ۱۲۰
- ۴-۱۱- رویکرد دولت اصولگرا به نظام بین‌الملل و اتحادیه اروپایی ۱۲۱
- ۴-۱۲- رویکرد دولت اعتدالگرا به نظام بین‌الملل و اتحادیه اروپایی ۱۲۴

۴-۱-۲- فشارهای بین‌المللی جهت تغییر رفتار سیاست خارجی ایران ۱۲۶

۲-۴- چگونگی تفاوت رویکردهای اصول‌گرا و اعتدال‌گرا در چارچوب ساختار - کارگزار ۱۳۰

فصل ۵ نتیجه‌گیری ۱۳۵

فصل ۶ منابع و مآخذ ۱۴۳

www.ketab.ir